

W wychowaniu najważniejszym, a zarazem najtrudniejszym zadaniem jest pomaganie dziecku w stawaniu się dojrzałym, mądrym i odpowiedzialnym człowiekiem. Media realizują w pewnym sensie te zadania m.in. poprzez informowanie, socjalizację, integrację, zachowanie tradycji i wartości kulturowych oraz kształtowanie systemu wartości. Nie mniej jednak najważniejszą rolę odgrywają tu rodzice, opiekunowie stanowiący wzór do naśladowania i umiejętnie kierujący procesem rozwoju dziecka. Oni powinni kontrolować to, co oglądają w szklanym ekranie ich dzieci. Powinni znaleźć dla nich więcej czasu i prowadzić na ten temat rozmowy, tłumaczyć, wyjaśniać i pomóc wybrać to, co wartościowe. To od rodziców zależy, czy środki masowego przekazu staną się partnerem w procesie wychowania czy też wrogiem wywołującym destrukcyjne zachowania dzieci.

Nie mniej ważna w kształtowaniu postaw i zachowań młodego człowieka jest również rola nauczyciela – wychowawcy, który powinien wskazywać drogę właściwego korzystania ze środków masowego przekazu oraz eksponować walory treści edukacyjnych tych różnych nośników informacji. Dziecko czując wsparcie ze strony rodziców, opiekunów, nauczycieli i wychowawców, na pewno wybierze właściwą drogę postępowania i będzie dokonywało odpowiednich w życiu odpowiednich wyborów.

LITERATURA

1. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe. Teoria i analiza prasy, radia, telewizji i Internetu/ T. Goban-Klas. – Warszawa – Kraków, 2001.
2. Juszczak S. Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia / S. Juszczak. – Katowice, 2000.
3. Lepa A. Pedagogika mass mediów / A. Lepa. – Łódź, 1999.
4. Ks. Zwoliński A. Media – nadzieje i obawy. «Wychowawca» / Ks. A. Zwoliński. – 2001. – Nr 11.
5. Goban-Klas T. Cywilizacja medialna. Geneza, ewaluacja, eksplozja. Warszawa, 2005.
6. Goban-Klas T. Komunikowanie masowe w nowoczesnym społeczeństwie / T. Goban-Klas. – Warszawa-Kraków, 1973.
7. Januskiewicz F. Edukacyjne zastosowanie telewizji / F. Januskiewicz, W. Skrzydlewski. – Warszawa, 1985.
8. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu/ T. Goban-Klas. – Warszawa- Kraków, 1999.
9. Skrzypczak J. (red.) Aktualizacje Encyklopedyczne. Suplement do Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powszechnej Wydawnictwa Gutenberga. Media / J. Skrzypczak. – Poznań, 1998. – Tom 11.
10. Sonczyk W. Media w Polsce / W. Sonczyk. – Warszawa, 1999.
11. Goban-Klas T. Komunikowanie masowe. Zarys problematyki socjologicznej / T. Goban-Klas. – Kraków, 1978.
12. Bonikowska M. Media a wyzwania XXI wieku / M. Bonikowska. – Warszawa, 2009.
13. Leksy K. Media – dobrodziejstwo, które uzależnia «Wychowanie na co Dzień» / K. Leksy. – 2007. – Nr 10 – 11.

Serhii Puk,

kand. filozof., docent,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ НАСИЛЛЯ І ГУМАНІЗМУ В ІСТОРІЇ

У статті йдеться про взаємозв'язок насилля і гуманізму в історичному контексті, дискутується місце і роль насилля в соціально-історичному розвитку людства. Насилля розглядається як історично перехідний феномен і на цьому положенні обґрунтовується можливість ненасильницького розвитку цивілізаційного шляху людства.

Serhii Ryk

SOCIAL AND PHILOSOPHIC ASPECTS OF VIOLENCE AND HUMANISM IN THE HISTORY

The article outlines the relationships between violence and humanism in historical context, role and place of violence in the social and historical development of mankind. violence as a historical transitional phenomenon. From this perspective, a possibility of non-violent civilized way of human development is proved.

Останнім часом на сторінках наукової літератури все частіше з'являються публікації, які присвячені висвітленню суперечностей насилля з ідеєю гуманізму в історичному розвитку людства. На протиположний революційному перетворенню суспільства, сьогодні пропонується ненасильницька парадигма розвитку історії, адже у сучасному цивілізованому соціумі багато конфліктних ситуацій можна вирішити мирно, без застосування сили, шляхом переговорів і пошуку консенсусних резолюцій. Однак така можливість виникла нещодавно. До неї вся історія людства була пронизана насиллям однієї частини суспільства над іншою. Реальний погляд у минуле показує, що прогрес у розвитку суспільства завжди супроводжувався насиллям і шлях до парламентської демократії пролягав через тривалу боротьбу пригноблених мас за свої права. Ідеали гуманізму народжувались у суспільствах, де панувало тотальне насильство, і втілення їх в життя вимагало від їхніх прихильників жорсткої і кровопролитної боротьби.

Історія сучасного європейського гуманізму свідчить про те, що йому передували століття революційних сутичок, громадянських воєн, конфліктів, за допомогою яких європейці намагалися установити справедливий суспільний лад. Всі революційні перевороты здійснювалися заради звільнення народних мас від насилля експлуататорів, тому дуже часто вони не визнавалися як антигуманістичні процеси і виправдовувалися історичною необхідністю. Це головна суперечність гуманізму і насилля в історії. Народ вдається до насилля тільки тоді, коли вже не може терпіти насилля можновладних верств суспільства. Саме співчуття трудовому народу, намагання полегшити його становище спонукало багатьох прогресивних діячів бачити у революції крайній, але ефективний засіб позбавлення від насильства. Стимулом будь-якої революції завжди було прагнення до свободи, а це у всі часи і епохи вважалося головним виявом гуманізму.

Однак у попередніх дослідженнях революційних рухів проблема насилля вирішувалася у більшості випадків досить однозначно і спрощено. Йдеться про те, що у соціально-філософських узагальненнях насилля розглядалося як єдино вірний засіб громадського спротиву і суспільної боротьби за майбутнє. Виходячи з інтересів більшості, воно завжди розглядалося як безальтернативна сила соціального прогресу, оголошувалося беззаперечним благом, безапеляційно виправдовувалося і ніколи не піддавалося сумніву з позицій негативного впливу на хід історії. Якщо нині у суспільно-історичній літературі поняття гуманізму і насилля все частіше розглядаються як суперечності й протиставляються одне одному як антиподи, то нещодавно вони були злиті воедино як діалектичні протилежності, що немислимі одна без другої. Уникнення подібних крайнощів у дослідженнях соціально-історичного розвитку людства дасть можливість сучасним ученим-суспільствознавцям об'єктивно зрозуміти роль насилля в минулому і переконливо обґрунтувати неможливість такого типу суспільних взаємовідносин у сьогоденні та майбутньому.

Не лише історія допомагає осмислити сучасність, а у такій самій мірі й сучасність сприяє правильному розумінню минулого і усвідомленню неминучості в ньому різних форм насилля. Намагатися сьогодні виправдати соціально-філософські теорії, які обґрунтовують необхідність історичного насилля, неможливо, бо вони не витримують елементарної морально-етичної критики. Чи маємо ми моральне право знаходити нові аргументи для теоретичного виправдання насилля, коли наш історичний досвід нагадує нам про мільйони жертв цього насилля? Основу відповіді на це питання може скласти глибший розгляд онтологічного сенсу гуманістичного світогляду, який визнає, що кожний соціальний суб'єкт, особистість має безумовну значущість, тому ніколи не може бути об'єктом будь-якої форми насилля і не має морального права бути суб'єктом такого насилля. Отже, коли йдеться про абстрактно-теоретичне обґрунтування, то за його допомогою логічно можна виправдати будь-який вид насилля, але у реальному житті воно буде залежати від морально-етичної позиції конкретної людини. А культура, яка вдається до виправдання насилля, є неістинною й хибною за своєю суттю. Гуманізм, у ім'я якого здійснюється і виправдовується насилля, теж не може бути справжнім. Критерієм дійсності ідей, які генерує культура, повинно бути ставлення людей до насилля. Тому сьогодні стало очевидним, що у сучасну епоху, коли усвідомлена родова сутність людства, принцип ненасилля стає головною вимогою історії.

Новітня історія демонструє факти гуманістичного розвитку людства без можливих воєн, революцій, кривавих протиборств, терору тощо. З утвердженням пріоритету загальнолюдських цінностей з'являється впевненість у можливості, яка не лише покладе край насильницьким діям, а й започаткує нові гуманістичні принципи історичного виживання людського роду в епоху накопичення надзвичайних обсягів смертоносної зброї. У сучасних умовах насилля – це шлях деградації людства. А. Гусейнов підкреслює: «Насиллю немає місця ні в межах інстинктивно-тваринної поведінки, ні в публічному просторі людського мовлення. Воно займає проміжний стан між природністю індивіда і культурно-осмисленими, власне людськими формами його життя. Воно ніби зв'язує дві природи людини: це шлях, по якому людина виходить з так званого природного стану, і по ньому ж вона назад деградує в нього» [1, с. 20 – 21]. З цим твердженням філософа не можна не погодитися, тому відповідь насиллям на насилля з позиції сучасного гуманізму виглядатиме неадекватною. Лише ненасилля є цивілізованим вибором боротьби людини за свободу, справедливість, право. Історія подає приклади безкровного повалення диктаторських режимів в деяких країнах, конкретної дипломатії ненасильницьких дій певних суспільно-політичних кіл окремих європейських держав, політики пацифізму в скандинавських країнах, релігійної покори, а також мирного спротиву громадян, зокрема, під час «Помаранчевої» революції та «Революції Гідності» в Україні.

У цій ситуації необхідно звернути увагу на суперечливий зв'язок насилля і політичної влади. У гострих історичних ситуаціях вони можуть протистояти одне одному і виступати непримиренними протиріччями. Якщо розглядати владу як простір публічного життя, мистецтво прийняття спільних рішень та здійснення узгоджених дій, то стає цілком очевидно, що влада і насилля є прямо протилежними поняттями. Навіть коли політичну владу розглядати спрощено як взаємовідносини людей щодо панування і підпорядкування однієї частини громадян іншій, то і в цьому випадку її життєздатність повинна спиратися на легітимність, тобто визнання справедливості існуючих взаємовідносин обома сторонами. І той факт, що влада часто вдається

до застосування насилля, зовсім не означає що вона діє у відповідності зі своєю сутністю і має на це законне право. «Влада спирається на насилля, як правило, тоді, коли перестає відповідати своєму поняттю, позбувається підтримки населення, владою якого вона є. Сутнісне взаємовідношення насилля і влади полягає в тому, що насилля руйнує владу» [1, с. 21]. У цьому ми могли пересвідчитися на власному історичному досвіді на київському Майдані на початку 2014 року. Натомість світ отримав надію на можливість ненасильницької зміни політичної влади, повірив у систему ненасильницьких засобів боротьби і методів ненасильницької інтервенції. Влада зберігає свою життєздатність і утримується лише завдяки гуманізму, а не репресіям.

Надій на гуманізм та соціально-історичний прогрес нам не позичати, адже у нас є перші результати у побудові громадянського суспільства без насилля і диктатури, які визнані світовою громадськістю. На початку другої декади амбітного XXI сторіччя виникла тенденція до послаблення насилля і посилення гуманізму та толерантності у суспільно-політичному житті. Ця нова гуманістична хвиля склала основу ненасильницького світорозуміння і стратегію розвитку постнасильницької ситуації в нашій країні. Нині важливо не прогидіяти природним чинникам поглиблення суспільного гуманізму і не реанімувати відмирання насильницьких елементів у історичному розвитку нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусейнов А. А. Возможно ли моральное обоснование насилия? / А. А. Гусейнов // Вопросы философии. – 2004. – № 3. – С. 19–27.

Мирослав Савчин,
д. психол. н., професор,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка

ВОЛОДІННЯ ДОРΟΣЛИМИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИМИ ОСОБИСТІСНИМИ ЗДАТНОСТЯМИ ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕЧНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА ДИТИНСТВА

Охарактеризовано фундаментальні здатності батьків вірити, любити, творити добро і боротися зі злом, творити свободу і відповідальність, які розглядаються запорукою безпечного від насильства дитинства.

Myroslav Savchyn

ADULTS' BASIC PERSONAL ABILITIES AS A PRE-REQUISITE FOR CHILDHOOD FREE FROM VIOLENCE

The article deals with fundamental abilities of parents to believe, to love, to create good and combat evil, and to create freedom and responsibility. These abilities are regarded as pre-requisites of childhood free from violence.

Запорукою щастя дитини є віра, любов, свобода і відповідальність, добро, що фундаментують її життя без насильства. Неможливість досягнути любові батьків, відчуття самотності, покинутості, пригнічений гнів, навпаки, породжують у дітей травматичний досвід, відчай, що перешкоджають гармонійній взаємодії тіла, душі і духу зростаючої особистості [1; 3]. Травмована психіка дитини продовжує травмувати саму себе, постійно піддаючись повторній травматизації – ніби одержима «диявольською силою чи переслідувана злим роком» [2]. Це поглинає багато життєвих сил дитини та перешкоджає повноцінному її розвитку.

Охарактеризуємо фундаментальні здатності батьків, які забезпечують безпечно від насильства життя своїх дітей. До них віднесені здатності вірити, любити, творити добро і боротися зі злом, творити свободу та відповідальність [4; 5].

1. Здатність вірити. За своєю суттю віра – це згода нашого розуму на істину, нав'язану нам «згори», коли людина пізнає вічні факти та істини буття. Віра як «упевненість у речах невидимих» (апостол Павло), має вищий «авторитет», вона логічно первинніша за світське знання, показує шлях знанню, задає його предмет. Віра визначає в людині смислову вертикаль, утверджує справжній сенс життя.

Онтологічними проявами трансцендентної віри є: 1) діалог людини зі своїм духовним центром, з Богом, в якому голос Бога – майже тиша. Його вплив надзвичайно делікатний, ніжний і ніколи не буває нездоланим. Відтак віра неминуче вимагає визнання, вираження, прилучення і звернення себе до інших; 2) «зустріч» з Іншим, звернення до Іншого, відкриття людиною в собі Бога; свого духовного стрижня. Це тонке бачення людиною суті всього сущого в собі та світі, воно вище всякого людського бачення, в тому числі, вище того, що набувається шляхом подвижництва в чеснотах; 3) любов до Бога і бажання цілковитої єдності з Ним як дологічне (позалогічне, надлогічне) волевиявлення, як інтуїтивне осягнення свого покликання реалізувати об'єктивно існуючий, автентичний сенс життя, сенс конкретної ситуації, сенс